

Asia: VN/238/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Elatustukilaki

Ovatko elatustukilain 11–12 §:t perusteluineen selkeät?

Kyllä.

Onko elatustukilain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Muutoin kyllä, mutta toimintavelvollisuus elatusavun määrän tarkistamiseksi tulisi kirjata koskettamaan kumpaakin elatuksesta vastaavaa vanhempaa ja toimintavelvollisuuden laiminlyönnin sanktiot tulisi määritellä.

Onko elatustukilain 34 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kyllä. Tulkinnallisten epäselvyyksien välttämiseksi muotoiluun voisi sisältyä, että hyvinvointialueellakin on oikeus saada välttämättömät tiedot Kelalta.

Onko elatustukilain 36 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Osin kyllä. Elatusvastuu koskee kumpaakin vanhempaa ja siten uudelleen arviointi ja tiedonsaantioikeus tulisi koskea kumpaakin vanhempaa. Lisäksi tulisi yhtenäisten toimintatapojen varmistamiseksi tarkentaa/määritellä Kelan harkinta elatusvelvollisen elatuskyvyn kohentumisen ilmoittamisesta hyvinvointialueelle: missä tilanteissa Kela ilmoittaa ja missä tilanteissa ei ilmoita.

Laki lapsen elatuksesta

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 8 d §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kyllä.

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 a §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Teksti on melko selkeä. Kanteen nostamisen mahdollisuus on hyvä asia, mutta pykälä lisää myös lastenvalvojien työmäärää. On mahdollista, että lastenvalvojaan tukeudutaan aikaisempaa

enemmän. Tekstiin olisi hyvä kuvata myös se, missä tilanteissa hyvinvointialue voi jättää kanteen nostamatta. Lisäksi lastenvalvojia tulee perehdyttää kansallisesti asiaan, sillä tälläkin hetkellä käytänteet mahdollisesti vaihtelevat. Mikäli esitys hyväksytään, se saattaa muuttaa myös perheoikeudellisten palvelujen luonnetta vanhemmuuden tuesta enemmän oikeudellisen kontrollin suuntaan. Vanhemmuuden tukea on edelleen syytä korostaa.

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 13 b §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Ei. Kyseessä on uusi lastenvalvojalle osoitettu tehtävä. Olisi hyvä selkeyttää, että lastenvalvojan rooli kanneoikeudessa olisi toissijainen vanhempiin nähden. Esitetty säädöskohta edellyttää tarkempia soveltamisohjeita mm. miten ja mihin asia tulee vireille ja kenen vastuulla niitä on ensisijaisesti käyttää. Lastenvalvojan tehtävä kanteen nostajana tulisi kirjata selvemmin säädökseen tai sen perusteluihin. Erityisesti siitä tulisi säätää, milloin vastuu asian edistämisestä siirtyy vanhemmalta hyvinvointialueelle.

Pykälän sisältö vaikuttaa laajalta. Mitkä ovat riittävät toimenpiteet? Vanhemmathan eivät välttämättä suostu muuttamiseen. Tekeekö hyvinvointialue näissä tilanteissa kanteen asiasta? Takautuvaa palautusta voi tulla vanhemmalle. Kuka arvioi sen, että on tehty tarpeellinen asian eteen? Päätyykö siis asia vasta sitten, kun viimesijainen kanne on tehty?

Onko lapsen elatuksesta annetun lain 17 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kyllä.

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan elatusavun suuruus määritellään lapsen yksilöllisen elatuksen tarpeen perusteella, mutta vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Hallituksen esitykseen liittyvän palautteen ohella palautetta toivotaan myös kysymykseen siitä, tulisiko säätää vanhempien vahvemmassa velvoitteesta arvioida lapsen elatuksen tarvetta ja omaa elatuskykyään säännöllisesti, sekä tähän liittyen, vanhemman velvollisuudesta ryhtyä toimiin elatusavun määrän tarkistamiseksi, jos tarve tarkistamiseen ilmenee. Jos kyllä, niin miten asiasta tulisi säätää?

Kyllä. Molempien vanhempien vastuuta ja velvoitetta lapsensa riittävästä elatuksesta ja sen toteutumisen oma-aloitteisesta tarkistamisesta on hyvä korostaa lain tasolla. Valitettavasti kokemuksen mukaan esimerkiksi elatussopimuksissa on tällä hetkellä lause ”vanhemmilla on velvollisuus ilmoittaa muuttuneesta tilanteestaan”, mutta vanhemmat ilmoittavat tilanteista vähäisesti. Toimintavelvollisuuden laiminlyönnin sanktiot tulisi määritellä.

Tulotietojärjestelmästä annettu laki

Onko tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n sisältö perusteluineen selkeä?

Kyllä.

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne esityksen vaikutusarvioinneista.

Uudistus on kaiken kaikkiaan hyvä ja tarpeellinen.

Seuraaviin kohtiin on hyvä kiinnittää vaikutusarvioinneissa huomioita:

Lakiesityksestä tuli vaikutelma, että Kelan menoja halutaan pienentää lailla. Lakiesitys ei tuo esiin, miten lapsi hyötyy laista. Lisäksi epäselvää on, miten muutokset vaikuttavat hyvinvointialueen kustannuksiin. Selvää on, että lastenvalvojan työmäärä tulee lisääntymään lain myötä.

On mahdollista, että Kelan ja hyvinvointialueen välille voi tulla ristiriitoja, jos Kelan esittämät muutokset eivät toteudu. Miten käy lastenvalvojan harkinnalle, noudattaako Kela harkintaa? Nykyhetkessäkin on haavoittuvuuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa edunvalvojan sijainen ei ole hyväksynyt lastenvalvojan harkintaa, ja elatussopimus on seissyt yli vuoden edunvalvoijansijaisen vaatimusten vuoksi. Lopulta Käräjäoikeus on ratkaissut asian. Käräjäoikeus tekee pitkiä nollasopimuksia, ei lastenvalvoja. Voiko lakiesitys vaikuttaa siten, että kanteiden kautta tulee lisää uusia nollasopimuksia? Käräjäoikeuden käytännöt vaihtelevat, ja käräjäoikeudet saattavat hyväksyä menoiksi asioita, joita lastenvalvoja ei hyväksy.

Epäselvää vielä on, kuinka usein vanhempi tulee vaatimaan, että lastenvalvojan tulee laittaa elatusasia kanteena vireille. Lisääntyykö lastenvalvojien työ? Laitetaanko kanteita väärin perustein vireille, mikäli elatusvelvollinen arvioi säästävänsä oikeuskuluissa, jos lastenvalvoja laittaakin asian vireille kanteena?

Jos kanneoikeus tarkoittaa sitä, että palataan entiseen malliin sijoitettujen lasten osalta, eli saadaan hyvinvointialueelta tehdä kanne elatusasiassa, niin prosessi nopeutuu. Tällä hetkellä voi kestää yli vuoden, että saa elatussopimuksen voimaan. Myös kunnan omilla edunvalvojan sijaisilla saattaa kestää sopimuksen selvittäminen ja kanteen tekeminen vuoden. Osa lapsista on ehtinyt täyttää 18 vuotta ja saatavat voivat jäädä saamatta. Tehdyn työn määrä harmittaa, kun tulosta ei asiaan lopulta synny. Nyt havaitaan kyllä myös sitä, että vanhemman tulot ovat parantuneet, mutta ei päästä asiaan puuttumaan, koska on voimassa oleva elatussopimus ja vanhemmat ovat passiivisia asian hoidossa. Puuttuminen näihin tilanteisiin mahdollistuu uuden lain myötä.

Kela ja maksuvapautus: Vanhemmalle tulee maksettavaa, vaikka tulot ovat pienet. Tehdäänkö nollasopimus sen vuoksi, että kela ei tarvitse antaa maksuvapautta asiaan? Tämä on ristiriitainen asia. Lisääkö tilanne elatussopimusten tekoa, kun sitten asiakkaan tulot hieman muuttuvatkin ja kykenisi maksamaan jonkin verran. Ei alitu maksuvapautusraja, mutta kela tulee ilmoitus sopimuksen tarkastuksesta.

Onko teillä täydennettävää esityksen nykytilan kuvaukseen tai muuhun tekstiin?

Ks. vaikutusarviointi-kohta.

Muut kommentit koskien esitystä.

Ei.

Mäki-Fossi Satu

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue - Lausunnon antajat: palvelualuejohtaja Satu Mäki-Fossi, vastaava sosiaalityöntekijä Merja Latvala ja sosiaalijohtaja Tanja Penninkangas.